

И проникнахъ учебнитѣ заведенія отъ Сулина до Костурското езеро, отъ Нишъ до Солунъ и самій Цариградъ, и отъ вредъ зехъ да се пждятъ гръцки духовници, учители и шарлатани. Движеніето застигна въ Цариградъ цѣла маса — до 40—50 хил. българе, които на 1847 годъ предводителството на свойтъ народенъ главатаринъ — Габрѣвца Никола Ёвтимова—предприехъ и на 1849 г. свършихъ дѣлото за подиганіето на една българска въ столицата черква и метохъ при подарената отъ памятникъ Котленецъ, Княза Стефана Богориди, къща на Фенеръ, — съ което общото българско движеніе получи необходимото срѣдоточіе и опора въ борбата си при гръцкій патриархатъ и Високата Порта. А българскитѣ първенци и дѣятели умѣйхъ нататакъ да се ползватъ отъ междуособната вражда, недовѣріе и съперничество помежду турци и Гърци, последвахъ успѣшно великото дѣло, което се завърши *de jure* въ началото на 1870 г. съ издаваніето на знаменитій ферманъ за установленіето на една напълно независима черква, съ граници споредъ началото на народноститѣ.

Междутѣмъ обстоятелствата и естественното неумолимото развитіе на работитѣ забѣлскахъ българскій народъ въ пжтътъ на едно въоружено движеніе противъ самото турско господство, на ужаснитѣ и съсипителнитѣ преимущества на което приложи се, особено слѣдъ Крымската война, и хилядо главата хидра на чиновничеството, и новитѣ страшни даноци както и познатото черкеско нашествіе... Но размѣритѣ на силтъ между Българитѣ и Турцитѣ бѣхъ страшно нееднакви; при това и географическото положеніе на България, сѣзната между Дунавтъ и морята, насадена съ разни турски твърдини и подъ носѣтъ на Цариградъ, бѣше твърдѣ негодно. Освѣнъ това ако да се съгласехъ да ударятъ на веднѣжъ даже всичкитѣ балкански народи : и Гърцитѣ и Сърбитѣ, и Черногорцитѣ и Румжнитѣ съ Българетѣ, въпросъ бѣше, да ли можеше да се съсипе тогавашната турска сила... Но Гърцитѣ и слѣдъ фермантъ останяхъ си вѣрни на своята правѣкова политика, и като събрахъ великъ черковенъ съборъ въ Цариградъ, изхвърлихъ всички непокорни българи изъ лоното на Православната Черква и ги прогласихъ за схизматици ;